

Blaž GOLOB*

IZZIVI SODELOVANJA NA PODROČJU SKUPNE VARNOSTNE IN ZUNANJE POLITIKE V EVROPSKI UNIJI

Uvod

Rezultati štiridesetletne ekonomske-socialne, pravne in politične unifikacije med državami članicami Evropske unije opozarjajo, da v času postindustrijske informacijske družbe klasična nacionalna država izgublja svoje prednosti, učinkovitost in pomen. Področje zunanje politike je bilo v razvoju evropskih integracij vselej pomemben element združevanja. Zunanja politika je bila vedno ena izmed najboljčutljivih področij sodelovanja med državami. V kolektivni zavesti posameznika so zunanja politika, obramba in nacionalna valuta še vedno eden izmed najpomembnejših atributov preko katerih se posameznik identificira z državo. Zunanja politika je imela in ima velik vpliv na nacionalno suverenost in s tem povezano oblikovanje javnega mnenja. Nekdaj Evropske skupnosti, danes pa Evropska unija, imajo zmeraj dvojno implikacijo zunanje politike in sicer prvič, da kot projekt predstavlja vitalni nacionalni interes za vsako državo članico Evropske unije, da poveže svojo usodo z ostalimi članicami Evropske unije v "an ever closer Union"¹ in drugič, da lahko Evropska unija služi kot grupacija, ki uresničuje skupne interese v regionalnem in globalnem prostoru.

71

Zgodovina razvoja evropskega političnega sodelovanja

Voditelji držav zahodne Evrope so po koncu druge svetovne vojne promovirali načela skupnega sodelovanja med nekdanjimi sovražniki, ekonomskega razvoja stare celine in trajnega miru. Graditelji evropskega sodelovanja so imeli ob izgradnji evropskih institucij vedno v mislih tudi razširitev medsebojnega sodelovanja na zunanjo politiko. Voditelji držav, ki jih je dodobra izmučila vojna ter izguba nekdanjih kolonij, so imeli ob razvijanju evropskega sodelovanja med drugim za cilj tudi kolektivno obrambo in uveljavljanje skupnih interesov na področju zunanje politike. Navkljub pozitivnim vidikom ekonomske integracije, je bil v začetni fazi razvoja evropskih integracij poskus federalizacije zunanje politike obsojen na neuspeh. Inovativne ideje Schumana in Monneta so bile lahko sprejemljive za področje jekla in premoga, a za področje skupne zunanje in varnostne politike niso prišle v poštev in so bile zavrjene v letu 1954. Drugi načrt v zgodovini izgradnje skupne varnostne in zunanje politike je bil Fouchetov plan, ki je predvideval

* Blaž Golob, svetovalec Službe Vlade Republike Slovenije za evropske zadeve.

¹ Preambula Rimske in Maastrichtske pogodbe

sodelovanje v okviru medvladne skupne strategije na področju zunanje in varnostne politike, ki pa je bil prav tako obsojen na neuspeh.

Po dveh neuspehih pri oblikovanju federalnega ali medvladnega pristopa k oblikovanju skupne zunanje in varnostne politike, je v sedemdesetih letih izmenjava informacij in pogledov, ter kadar je bilo mogoče oblikovanje skupnega stališča, pripeljalo do sodelovanja, ki ga poznamo kot Evropsko politično sodelovanje; EPC². (Do pogodbe o Evropski uniji je koordinacija med državami članicami potekala v okviru Evropskega političnega sodelovanja, ki je bilo ustanovljeno leta 1970 in nato razširjeno z Evropsko enotno listino; SEA³ leta 1986.

Evropsko politično sodelovanje je potekalo v obliki rednih posvetovanj med zunanjimi ministri. Namen sodelovanja v okviru evropskega političnega sodelovanja je bilo izboljšati koordinacijo zunanjepolitičnih vprašanj med državami članicami, približati njihova različna stališča in najti skupen pristop.

V sredini sedemdesetih let je ob pripravi poročila o evropskih integracijah prišlo do zanimive ugotovitve. Skupni nastop držav članic Evropskih skupnosti na področju zunanje politike je bilo tisto dejstvo, ki je bilo v raziskavi javnega mnenja največkrat omenjeno v zvezi z upravičenostjo evropskih integracij. Podpora razvoju sodelovanja na področju zunanje in varnostne politike se je nanašala na dejstvo, da želijo evropski narodi, da se sliši mnenje Evrope v svetu. Henry Kissinger je v svojem govoru "Year of Europe"⁴ predstavil nujnost, da Evropa ne podpira samo regionalnega sodelovanja, ampak da se vključi kot konstruktivni partner tudi v delitev globalne odgovornosti.

Z današnjega vidika razvoja postindustrijske informacijske družbe in izzivov globalizacije je za identiteto Evropske unije potrebno, da predstavlja pomembnega in konstruktivnega partnerja v svetu. Osnovo za omenjeno vlogo ji mora predstavljati institucionalni razvoj in učinkovitost področja skupne zunanje in varnostne politike.

Različni koncepti o vlogi Evrope v svetu

V zvezi s pomenom in vsebino zunanje politike Evropske unije je pomembno poudariti, da obstajajo, poleg federalističnega in medvladnega koncepta, še različne vizije razvoja in vloge zunanje politike. Za orientacijo lahko razdelimo različne miselne šole v dva sklopa in sicer v prvega, ki predstavlja zaprto neaktivno vlogo Evropske unije, in drugega, ki predstavlja aktivno *globalno vlogo Evropske unije*.

Neaktivna vloga Evropske unije v svetu

Miselna orientacija, ki predstavlja neaktivno vlogo Evropske unije na področju zunanje politike, temelji na različnih šolah. Ena izmed oblik neaktivne vloge

² EPC; European Political Cooperation

³ SEA; Single European Act

⁴ Henry Kissinger; "Year of Europe" govor dne 23 aprila 1973

Evropske unije predstavlja šola "realizma"⁵, ki določa, da so nacionalne države danes in v prihodnosti edini pomembni subjekt v mednarodnih odnosih. Ta pogled je postal ponovno aktualen po padcu Berlinskega zidu, še posebno med posameznimi večjimi članicami.

Za zagovornike šole realizma predstavlja širitev Evropske unije ponovno obujanje apetitov starih evropskih velesil in poglobljanje napetosti znotraj Evropske unije zaradi egoističnih interesov posameznih evropskih držav. Realistični pristop k novemu oblikovanju svetovne ureditve predvideva, da bo Evropa izgubila svojo vlogo v "koncertu velikih sil", če ne bo nastopala enotno. Samostojen nastop katerekoli izmed članic Evropske unije, ki ima jedrsko orožje ali stalni sedež v varnostnem svetu OZN, ne bo nikoli predstavljal takšne teže v mednarodnih odnosih, kot če bi Evropska unija nastopila enotno v okviru skupne zunanje in varnostne politike. Ali bo Evropa, in s tem Evropska unija, nastopila enotno ali pa bo izgubila svoj pomen v svetu.

Naslednja miselna šola, ki jo predstavlja Johan Galtung⁶, daje prednost pasivni vlogi Evropske unije in opredeljuje Evropske skupnosti kot kapitalistično supervelesilo, birokratsko pošast in trdnjavo neo-kolonialne ureditve z negativnimi implikacijami na odvisne ekonomske in socialne sisteme. Nevarnost za svet je v tem, da je povečana moč in vloga Evrope v svetu nevarnost za svetovni mir. Kot alternativo centralizirani Evropi, ponuja slednja miselna šola decentralizirano Evropo, ki bi bila bolj odprta, transparentna in manj birokratska. Šibkost skupne zunanje in varnostne politike Evropske unije naj bi bila torej prednost in ne slabost za mednarodno okolje. Po pesimističnih napovedih Johana Galtunga naj bi bila posledica širitve Evropske unije nastanek vase zaprte egoistične Evropske unije.

Podoben pristop ima tudi neo-izolacionalistični vidik, ki si predstavlja Evropsko unijo kot veliko Švico, katere zunanja politika je ob tradicionalni nevtralnosti minimalizirana. Po napovedih te šole naj bi nevtralne nove članice Evropske unije prakticirale in poskušale aktualizirati načelo minimalnega interesa za oblikovanje in uresničevanje skupne zunanje politike.

Aktivna globalna vloga Evropske unije

Positivni pristop o vlogi Evropske unije poudarja interes po močni regionalni in globalni vlogi Evropske unije. Zagovorniki slednje miselne šole poudarjajo, da po koncu hladne vojne Evropa potrebuje svojo varnostno in obrambno identiteto SDF⁷. Analitiki mednarodnih odnosov devedesetih let so si enotni, da bi brez tutorstva ZDA, Evropska unija potrebovala novo vlogo, če hoče konstruktivno prispevati pri reševanju kriznih žarišč v Sredozemskem prostoru in Vzhodni Evropi.

Med vsemi različnimi vidiki oblikovanja skupne zunanje in varnostne politike Evropske unije največ kontraverznosti povzroča izbor pravne in institucionalne strategije. Ali bi Evropa potrebovala federalno ustavo z močnim osrednjim vodstvom, predsednikom Evrope, službo za zunanje zadeve in samostojna finančna

⁵ *Hadley Bull; The Anarchical Society. A Study of Order in World Politics, London 1997*

⁶ *Johan Galtung opredeljuje Evropo kot kapitalistično velesilo in skupnost koncernov*

⁷ *SDF-Security and Defence Identity*

sredstva, da bi utrdila svojo vlogo v svetu in v regiji ali pa je dovolj kolektivno vodstvo pod dominacijo posameznih držav, ki imajo v določenih okoliščinah svoj parcialni interes. Federalistični pristop pri oblikovanju močne vloge Evrope zagovarja komunitarizacijo skupne varnostne in zunanje politike, II. steber Pogodbe o Evropski uniji⁸.

Zagovorniki principa medvladnega urejanja zadev zagovarjajo politično voljo držav članic Evropske unije ter obstoječe instrumente za doseg skupnih stališč. Z današnjega vidika je težko govoriti o končni podobi in vsebini organiziranosti evropskih institucij. Vsekakor je mogoče napovedati, da to ne bo niti sedanji federalni niti konfederalni model urejanja družbenoekonomskih političnih enot. Prevladujoč kriterij, ki bo oblikoval bodočo evropsko infrastrukturo, bo tudi kriterij funkcionalnosti prepleten z načelom decentralizacije.

V zvezi z nadaljno širitvijo Evropske unije je potrebno obravnavati obe šoli s temeljito kritično analizo in distanco ter ob tem pripraviti razvoj strategij k približevanju bodoči Evropi. Pri tem bo pomembno za države, ki se vključujejo v Evropsko unijo, da upoštevajo princip "zasledovanja premikajoče se tarče".

Kandidatke za polnopravno članstvo v Evropski uniji morajo biti pripravljene na prevzem obveznosti, ki izhajajo iz članstva ali pa se lahko poslovijo od bodoče Evrope. Po drugi strani pa bo morala Evropska unija prevzeti vso odgovornost za nove članice ob njihovem sprejemu. Zato ni nepomembno, da Strategija o vključevanju Slovenije v Evropsko unijo⁹ v delu, ki se nanaša na skupno varnostno in zunanjo politiko, jasno opredeli temeljne vrednote in cilje, iz katerih izhaja Vlada Republike Slovenije pri vključevanju Slovenije v Evropsko unijo.

Dandanes je razumljivo, da bo morala Evropska unija v prihodnosti bolj učinkovito skrbeti za evropsko in svetovno ureditev miru tako z diplomatskimi in ekonomskimi ukrepi kot tudi z vojaško silo. Nove članice, še posebej nekdanje nevtralne države, bodo prav gotovo lahko konstruktivno prispevale k novi vlogi Evrope v svetu, kar se tudi ob njihovi vključitvi pričakuje.

Pogodba o Evropski uniji in razvoj skupne zunanje in varnostne politike

Do danes Evropska unija še ni bila zmožna odigrati vloge velike sile na področju zunanje politike ali kot garant varnosti. Eden izmed razlogov je vsekakor neuspeh, da bi skupno zunanjo in varnostno politiko CFSP¹¹ spravili v okviru supranacionalnosti v Maastrichtski pogodbi. Drugi neuspeh skupnega reševanja kriznih žarišč pa je bila nezmožnost Zahodnoevropske unije (WEU)¹², da bi

⁸ S pojmom komunitarizacija (*acquis communautaire*) si predstavljamo poenotenje skupne zunanje in varnostne politike, ter v zvezi s tem približevanje ureditvi kot jo pozna I. steber Evropske unije

⁹ Princip zasledovanja premikajoče se tarče "moving target" predstavlja stališče, po katerem se države kandidatke za članstvo v Evropski uniji prilagajajo obstoječemu stanju in ureditvi v Uniji in hkrati tudi razvoju in spremembam Unije v prihodnosti

¹⁰ Strategija o vključevanju Slovenije v Evropsko unijo

¹¹ CFSP ali Common Foreign and Security Policy; skupna zunanja in varnostna politika Evropske unije ali II. steber Pogodbe o Evropski uniji

¹² WEU ali Western European Union; Zahodnoevropska unija

dosegla potrebni konsenz o svoji vlogi pri reševanju krize na območju nekdanje Jugoslavije.

Amsterdamska pogodba je prav gotovo napredek pri oblikovanju bolj učinkovite zunanje politike in varnostnih instrumentov za uresničevanje skupnih načel držav članic Evropske unije, vendar še daleč od tega, kar pričakuje evropski davkoplačevalec od supranacionalne institucije. Danes obstaja enotno mnenje, da so prve izkušnje skupne zunanje in varnostne politike Evropske unije negativne.

Mehanizmi, ki jih določa člen J Pogodbe o Evropski uniji in ki se nanašajo na "skupno akcijo" in oblikovanje "skupnega stališča", so bili uporabljeni nezadostno in brez pravih rezultatov. Posledica tega je bil pojav evroskepticizma in napoved zatona vloge Evrope kot globalnega in regionalnega akterja družbenih dogajanj.

Nezadovoljstvo je tudi posledica prevelikih pričakovanj, da bo ureditev področja skupne zunanje in varnostne politike v Maastrichtski pogodbi naenkrat poenotila zgodovinsko in interesno pogojevana stališča držav članic Evropske unije. Negativne izkušnje z dosedanjim funkcioniranjem skupne zunanje in varnostne politike pomenijo dvoje, ali se mora področje skupne zunanje in varnostne politike komunitarizirati ali pa je potrebno ob vsaki skupni aktivnosti izhajati iz temeljne predpostavke, da obstajajo resne ovire za doseg skupnega stališča.

Ko je Maastrichtska pogodba stopila v veljavo je bilo dvanajst držav članic dokaj hitro sposobnih uveljaviti nove instrumente, ki so se nanašali na uresničevanje "temeljnega skupnega interesa"¹⁵ držav Evropske unije. Za temeljni skupni interes držav članic Evropske unije je morala obstajati ena izmed naslednjih predpostavk:

- regija ali država, ki je predmet skupnega interesa, mora biti z geografskega vidika v neposredni bližini Evropske unije
- Evropska unija mora imeti specifičen interes glede politične in ekonomske stabilnosti v določeni regiji ali državi
- obstaja grožnja varnostnemu interesu, ki ga ima Evropska unija v določeni regiji ali državi.

Da bi lahko podrobneje analizirali perspektive in omejitve skupne zunanje in varnostne politike, moramo začeti s skupnim imenovalcem vseh držav članic Evropske unije, in sicer z načeli kot so utemeljena v členu J Pogodbe o Evropski uniji. Člen J Pogodbe o Evropski uniji poziva države članice Unije in Evropsko unijo da:

- zaščitijo skupne vrednote, temeljne interese in neodvisnost Evropske unije
- skrbijo za krepitev varnosti Evropske unije in držav članic na vse možne načine
- skrbijo za ohranitev miru in krepitev mednarodne varnosti v skladu z načeli Ustanovne listine Organizacije združenih narodov, Helsinške sklepne listine in cilji Pariške listine
- skrbijo za pospeševanje mednarodnega sodelovanja
- razvijajo in utrjujejo demokracijo in vladavino prava ter skrbijo za spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin

¹⁵ Poročilo zunanjih ministrov Evropskemu svetu, 26/27 junij 1992, Lizbona

Zgoraj navedene cilje, kot jih opredeljuje Pogodba o Evropski uniji, naj bi Unija uresničevala z naslednjimi instrumenti:

- z notranjo učinkovitostjo pri pripravi koristnih in operativnih odločitev v primernem času
- z zunanjo učinkovitostjo kot kohezivna sila v mednarodnih odnosih, s ciljem zasledovati mednarodni razvoj dogodkov, omogočiti Uniji večji potencial, konsistentnost in učinkovitost v primeru akcije na področju skupne zunanje in varnostne politike
- z legitimnostjo in demokratično podporo pri političnih elitah in državljanih Evropske unije

Instrumenti uresničevanja skupne zunanje in varnostne politike CFSP

II. steber Pogodbe o Evropski uniji

Na podlagi petindvajsetletnih izkušenj Evropskega političnega sodelovanja, vsebuje skupna zunanja in varnostna politika Evropske unije instrumente za oblikovanje "skupnih akcij" in oblikovanje "skupnih stališč". V skladu s Pogodbo o Evropski uniji se skupna zunanja in varnostna politika Unije uresničuje v okvirih institucij Evropske unije.

Namen uporabe institucionalnih instrumentov Evropske unije je oblikovati konsistentne politike, ki bodo dajale prednost reševanju konfliktnih situacij že v fazi razvoja konflikta. Na podlagi uresničevanja načel preventivne diplomacije, kateri daje prednost in zmožnost institucionalni okvir Evropske unije, naj bi države članice Evropske unije utrdile evropsko politično identiteto.

Oblikovanje skupnih odločitev

Procedura oblikovanja odločitev v okviru skupne zunanje in varnostne politike ima medvladni element uresničevanja, za razliko od komunitarnega načina urejanja področja notranjega trga. Evropski svet voditeljev držav članic Evropske unije in pa Svet ministrov imata glavno vlogo pri oblikovanju skupne zunanje in varnostne politike. Evropski svet določi glavna načela in izhodišča za skupno zunanjo in varnostno politiko. Politični direktorji držav članic Evropske unije spremljajo mednarodno okolje in predlagajo svoja mnenja Evropskemu svetu. Vse odločitve v svetu morajo biti sprejete z načelom konsenza, izjema so le posamezne odločitve, ki se nanašajo na implementacijo skupnih akcij. Evropska komisija ima pravico sodelovati pri vseh diskusijah Sveta in predlagati svoje predloge in iniciative. Evropski parlament nima direktnega vpliva na oblikovanje skupne zunanje in varnostne politike, vendar pa morajo posamezne odločitve s področja zunanje politike tudi v posvet Evropskemu parlamentu. Komiteja za zunanjo politiko ter varnostno in obrambno politiko Evropskega parlamenta imata štirikrat letno poseben "kolokvij". V okviru kolokvijev poteka izmenjava mnenj med parlamentarci, predsedujočo državo v Ministrskem svetu ter Političnim komitejem, ki je

sestavljeno iz političnih direktorjev ministrstev za zunanje zadeve držav članic Unije.

Ko je "skupno stališče" Evropske unije oblikovano s strani Evropskega sveta, morajo države članice Unije zagotoviti, da se njihove državne politike uskladijo s skupnim stališčem Unije. Posamezna skupna stališča so bila v preteklosti zelo pomembna za odnos Evropske unije do področij kot so Ukrajina, Burundi in Ruanda.

Kot rezultat uspešnega sodelovanja pri oblikovanju skupnega stališča lahko štejemo Pakt o stabilnosti v Evropi, ki predstavlja eno najpomembnejših diplomatskih iniciativ za preprečevanje konfliktov in utrjevanje stabilnosti v regiji. Pakt o stabilnosti, ki je bil sprejet na mednarodni konferenci meseca marca 1995, določa kriterije, ki jih morajo spoštovati bodoče članice Evropske unije. Temeljna načela, ki izhajajo iz omenjenega pakta, se nanašajo na spoštovanje in varstvo manjšin ter na nesporemljivost nasilnega spreminjanja meja.

"Skupna akcija" zavezuje države članice Evropske unije, da ravnajo usklajeno s skupnim stališčem. Primer uspešne realizacije skupnih akcij je bila humanitarna pomoč Bosni in Hercegovini, organizacija administrativne uprave Mostarja in spremljanje parlamentarnih volitev v Rusiji, Južni Afriki in na Bližnjem vzhodu.

Vloga in pomen Evropske komisije je močno povezana s področjem skupne varnostne in zunanje politike in z nalogami aktualnega predsedstva¹¹ (države članice Unije).

Država članica, ki je predsedujoča v Evropski uniji, Evropska komisija in Svet ministrov zagotavljajo konsistentnost evropske zunanje politike na področjih varnosti ter sodelovanja in ekonomskega napredka ter razvoja. Vloga Evropske komisije na področju skupne zunanje in varnostne politike je koordinirana z Generalnim direktoratom 1A.

Oddelek za planiranje in hitre posege ter oddelek za skupno zunanjo in varnostno politiko

V skladu z določbami Amsterdamske pogodbe je bil meseca marca tega leta na zasedanju zunanjih ministrov petnajsterice predstavljen načrt o vlogi in strukturi oddelka za planiranje in hitre posege in oddelka za skupno zunanjo in varnostno politiko. Dokument, ki ga je predstavila predsedujoča država v Evropski uniji Velika Britanija se osredotoča na razmejitev pristojnosti med dejavnostmi in vlogo visokega predstavnika, oddelkom za planiranje in hitre posege ter oddelkom za skupno zunanjo in varnostno politiko.

Oddelek za planiranje in hitre posege naj bi bil odgovoren za sistematično in poglobljeno analitično delo in načrtovanje področij, ki jih bo področje skupne zunanje in varnostne politike zajemalo v prihodnosti, predvidevanje konfliktnih situacij in pripravo preventivnih akcij. Oddelek za planiranje in hitre posege naj bi bili po naročilu visokega predstavnika ali predsedujoče države Evropske unije,

¹¹ Predsedujoče države v Evropski uniji: 1998 Velika Britanija in Avstrija, 1999 Nemčija in Finska, 2000 Portugalska in Francija, 2001 Švedska in Belgija, 2002 Španija in Danska, 2003 Grčija.

vedno pripravljene za pripravo akcij na ključnih področjih skupne zunanje in varnostne politike.

Oddelek za skupno zunanjo in varnostno politiko naj bi po predlogu Britancev imel vlogo strokovnega aparata za potrebe predsedujoče države v Evropski uniji, visokega predstavnika, različnih delovnih skupin in odbora stalnih predstavnikov¹⁵. Oddelek pa naj bi skrbel tudi za zveze z Evropskim parlamentom ter pridruženimi državami, ki bodo sodelovale v okviru skupne zunanje in varnostne politike Evropske unije. Svet ministrov je v osnutku proračuna za leto 1999 že predvidel stroške za dodatnih dvajset visokih funkcionarjev, od katerih bi bili trije stalno stacionirani v Bruslju, sedemnajst funkcionarjev pa bi se jim občasno pridruževalo. Med dvajset funkcionarjev bi vsaka izmed članic imenovala po enega, prav tako pa tudi Evropska komisija in Zahodnoevropska unija, ki ji že Pogodba o Evropski uniji zagotavlja posebno mesto v okviru skupne zunanje in varnostne politike Unije.

Ostale ideje, ki naj bi pripomogle k izboljšanju funkcioniranja skupne zunanje in varnostne politike se nanašajo na vlogo in pristojnosti visokega predstavnika pri uporabi različnih instrumentov uresničevanja skupne politike Unije in povezanosti Zahodnoevropske unije z Evropsko unijo.

Zaključek

Poleg posameznih institucionalnih omejitev za uresničevanje skupne zunanje in varnostne politike, predstavlja danes aktualni problem imenovanje visokega predstavnika. Konsenz o vlogi in imenu visokega predstavnika se še ni obnesel, ker se najmočnejše članice ne morejo uskladiti o tem ali naj bo visoki predstavnik znana politična osebnost, kot predlaga Francija, ali pa naj bo to profesionalni diplomat kot predlaga Nemčija.

Ob zgoraj navedenem dejstvu lahko priključimo v spomin starega Henryja Kissingerja in njegov problem, s katerim se je soočal, ko je hotel poklicati Gospoda Evropo.

Upam, da bo Evropski uniji in državam članicam kmalu uspelo ne samo vpisati v imenik pomembno številko visokega predstavnika, ampak mu tudi omogočiti, da bo lahko na podlagi institucionalnih instrumentov predstavljal vlogo in pomen, ki pripada Evropski uniji, državam članicam Unije in bodočim članicam, med katere spada tudi Slovenija. Izziv sodelovanja na področju skupne zunanje in varnostne politike je prav gotovo v tem, da se dosežejo veliko večji rezultati kot jih premore današnja kritika, ki je velikokrat upravičena.

V procesu globalizacije sveta, razvoju informacijske družbe in vse večji odtujenosti posameznika od družbenih dogajanj, je za evropskega državljana, ki kot davkoplačevalec spremlja uspešno ekonomsko in monetarno integracijo Evrope pomembno, da lahko identificira samega sebe s funkcionalnostjo nadnacionalne institucije "identiteto Evrope", ki z uspešnim diplomatskim, ali v skrajnem primeru

¹⁵ Odbor stalnih predstavnikov - COREPER

vojaškim posredovanjem, lahko prepreči bombardiranje Sarajeva, kratenje pravic manjšine na Slovaškem, nasilje v Alžiriji, genocid v Ruandi in na Vzhodnem Timorju in kršenje človekovih pravic v Tibetu.

LITERATURA

- ANDERSON, Pery in GOWAN, Peter. 1997. *The Question of Europe*, Verso.
- ARAH, Metka. 1995. *Evropska unija - vizija političnega združevanja*, Preobrazbe Arah Consulting.
- BERRIDGE, G.R. 1995. *Diplomacy - Theory and Practice*, University of Leicester, Prentice Hall.
- Bull Hadley; *The Anarchical Society. A Study of Order in World Politics*, London 1997
- DORNBUSCH, Rudi. 1996. *Euro Fantasies*, Foreign Affairs 1996.
- JUDT, Tony. 1996. *A Grand Illusion? An Essay on Europe*, Penguin Books.
- NYE, Joseph S.; 1997, *Understanding International Conflicts*, harvard University, Longman.
- PMI Institute for Public Policy Research, Brussels; Discussion Papers:
 What is European security after the Cold War? (December 1993)
 What global role for the EU? (September 1997)
 How can Europe prevent conflicts? (November 1997)
- REGELBERGER, E., WESSELS, W. in TERVARENT. 1997. *Foreign Policy of the European Union: from EPC to CFSP and Beyond*, Lynne Rienner Publishers.
- SALMON, Trevor in Sir NICOLL, William. 1997. *Building European Union*, Manchester University Press.
- STRATEGIJA REPUBLIKE SLOVENIJE za vključitev v Evropsko unijo, Poročevalec Državnega zbora Republike Slovenije št. 48/1997, DZ letnik XXIII Ljubljana.
- WESSELS, Wolfgang in REGELBERGER Elfriede. 1996. *The CFSP Institutions and Procedures: A third Way for the Second Pillar*, članek v *European Foreign Affairs Review*.
- WESSELS, Wolfgang. 1997. *International Political Relations - Outlook to the CFSP*, Bruges Seminar on European Integration, College of Europe.